

СТАНОВИЩЕ

от доц. Миглена Людмилава Прашкова, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”

на докторска дисертация на Милан Михайлович

на тема: **„Стенописите от XV век в манастира „Св. Прохор Пчински” и църквата „Св. ап. Петър и Павел” в метоха Орлица. Техника, технология и реставрационни проблеми”**

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”,

научна област: 8. Изкуства, професионално направление: 8.2 Изобразителни изкуства,

НХА, Факултет за изящни изкуства, катедра „Реставрация”

Представеният дисертационен труд се състои от увод, три глави и заключение, които са в размер на 143 страници. Неразделна част от дисертацията са три приложения в размер на 324 страници, които съдържат албум с илюстративен материал съответно – 183 фотографии в Приложение I; 73 графични схеми, фотографии и протоколи в Приложение II и 24 графични схеми в Приложение III. Цел на представения труд е да бъде направено цялостно изследване на стенописите от XV век в манастира „Св. Прохор Пчински” в Сърбия и църквата „Св. ап. Петър и Павел” в метоха Орлица, част от комплекса на Рилския манастир.

Темата на представения труд е безспорно дисертабилна. Така формулирана тя разглежда два паметника на балканското стенописно наследство от края на XV век, за които няма комплексни изследвания. Съвременните изследователи в някои нови публикации причисляват тези стенописи към определена група паметници. Тази теза и работата на дисертанта като реставратор, работил върху стенописите на храма в манастира „Св. Прохор Пчински”, вероятно са провокирали задълбоченият интерес към поставената тема. С нея той се занимава детайлно, като е проучил богата по обем библиография, включваща исторически и изкуствоведски изследвания, но и много публикации и документации, касаещи материалите и техниката на изпълнение на средновековни стенописи. Успоредно с това са снети проби и са направени изследвания за анализ на мазилки, пигменти и свързватели, за да се изясни технико-технологичния аспект на представения труд. Отчетени са визуалните резултати от наблюденията върху

стенописите на двата обекта, които са съпоставени с обективните резултати от извършените анализи, за да се изяснят реставрационните проблеми на стенописите. За целта е събран и подреден внушителен по обем изобразителен материал. В този смисъл целите и задачите на дисертационния труд са постигнати, като акцентът е върху изследването и съпоставянето на технико-технологичната и реставрационната проблематика, която поставят двата стенописни ансамбъла.

Структурата на дисертационния труд следва общоприет и логичен ред. В Първа глава е направена историческа справка за двата паметника, които са разгледани в контекста на запазените стенописни ансамбли от този период на територията на днешна Сърбия, България и Македония. Описани са съхранените стенописи от XV век, като част от иконографската програма на декорацията в двата храма, но и заедно с тези, които са от по-ранни или по-късни периоди на тяхното изписване. Тук дисертантът поставя и основната си теза. На Първа глава съответства Приложение I от албума, където точно и подробно всичко това е представено и в илюстративния материал. Във Втора глава са изяснени техниката и технологията на изпълнение на стенописите от двата храма. Въз основа на обективните резултати от извършените физико-химични изследвания е проучен съставът на мазилковите грундове, палитрата на зографите и използваната от тях техника. Съответно в Приложение II с отлично изготвена документация са представени снетите проби и мястото им върху повърхността на стенописите, фотографии на пробите и техните напречни срезове (аншлифове). Коректно приложението е допълнено с протоколи от направените анализи. Третата глава представя реставрационните проблеми на стенописите от XV в. на двата разглеждани храма. Въз основа на събраната информация и на извършените на място наблюдения и измервания, дисертантът изяснява вторичните намеси по стенописите, състоянието им, извършените реставрационни работи и много важно – причините за промените в структурата на стенописите, отчитайки външните и вътрешните фактори за това. Неразделна част от тази глава е Приложение III, което включва графични схеми с анализ на състоянието на стенописите от двата паметника. Формулираните изводи в заключението очертават ясно проблематиката на живописната декорация от XV век в разглежданите два храма, която ги представя комплексно и представлява принос в изследването на средновековните стенописни ансамбли на Балканите.

Един интересен проблем, регистриран от дисертанта, дава възможност за допълнителни търсения в бъдещата му научна работа. Използването на сините и

зелените пигменти от средновековните зографи винаги предизвиква интерес при подобни изследвания, защото в общи линии палитрата на художниците от средновековието е установена – варова бяла, жълти, червени и кафяви земни пигменти, зелена земя, растителна черна. Присъствието на азурит в пигментите, използвани за изпълнението на стенописите в Орлица (стр. 83), както и откритият при изследванията през 1983 г. малахит (стр. 86), са интересен факт, още повече, че при анализите на пробите от стенописите в църквата на манастира „Св. Прохор Пчински” е открит малахит (стр. 59, 65), но не е доказано наличието на синя. И двата пигмента – азурит и малахит – представляват медни съединения. При определени условия азуритът може да претърпи промени, т. е. да се превърне в малахит. Публикации, засягащи този проблем, има. Дисертантът частично се занимава с него в Трета глава, на стр. 133 (вж бел. 56). В този смисъл би могло да се допусне, че син пигмент, независимо, че не е открит, е използван в изпълнението на стенописите в „Св. Прохор Пчински”. Разбира се, това може да бъде изяснено, ако се снемат повече проби от фона или от дрехи на светци от други участъци на стенописите.

Тази препоръка не омаловажава добрия резултат от направеното комплексно изследване на двата стенописни ансамбъла. Изложението има ясен изказ, а представените приложения към всяка глава са технически отлично оформени, на много високо ниво са и много точно илюстрират, отразяват и анализират поставените проблеми.

Авторефератът отговаря на съдържанието на представената дисертация. Формираните пет приноса са реален резултат от поставените цели и задачи на изследването.

Посочените публикации са достатъчно на брой, отпечатани в специализирани сборници и научни списания.

Дисертационният труд има своите достойнства, с ясни приноси е, с което призовавам членовете на научното жури да гласуват положително за присъждане на образователна и научна степен „доктор” на Милан Михайлович.

22 април 2014 г.

гр. В. Гърново

доц. Миглена Прашкова